

ЕНЦИКЛОПЕДИЧНІ ВИДАННЯ У НАУКОВО-ДОВІДКОВИХ ЦИФРОВИХ РЕСУРСАХ

Пінчук Ольга Павлівна,
заступниця директора з науково-експериментальної роботи
Інституту цифровізації освіти НАПН України,
М. Київ, opinchuk100@gmail.com
Лупаренко Лілія Анатоліївна
завідувачка відділу цифрової трансформації НАПН України
Інституту цифровізації освіти НАПН України,
м. Київ, lisoln1@gmail.com

Джерелом поданих матеріалів і презентованих висновків є глибокий систематичний аналіз наукових публікацій і колекцій довідкових матеріалів у реферативних та наукометричних базах, визнаних міжнародною науково-освітньою спільнотою. Проблему відкритості у використанні верифікованого, науково обґрунтованого й стисло викладеного контенту було актуалізовано в [1].

Elsevier справедливо вважається провідним видавцем наукових праць у відкритому доступі. Підтримуючи вчених у пошуку, зберіганні, обміні й ефективному використанні даних, Elsevier співпрацює з дослідницькою спільнотою в напрямі розширення можливостей відкритої науки. Одна з найбільших онлайн колекцій опублікованих результатів наукових досліджень (ScienceDirect) привернула нашу увагу в частині основних довідкових робіт (Major Reference Works). По-перше, ми підтримуємо думку, що фундаментальна інформація, яка закладає основи понятійного апарату – це вихідне джерело доказової бази наукового дослідження і точка порозуміння для наукових колективів. По-друге, дослідникам від студента до професора потрібне авторитетне джерело знань як у ході виконання міждисциплінарних досліджень, так і під час вивчення нової предметної галузі. У переліку Major Reference Works зазначено 245 найменувань, датованих від 1982 року. Кожна робота написана провідними фахівцями різних галузей наук й країн, переглядається і перевіряється на відповідність суворим стандартам експертами та редакторами розділів. Водночас, представлені книги мають відмінний рівень складності викладу, глибини, доступності та орієнтовані на застосування різною

аудиторією. Примітно, що 149 (61%) з них – це енциклопедії з різних наук. Портфоліо довідкових робіт охоплює 18 галузей, серед яких «Психологія» і «Соціальні науки». Аналізуючи перелік робіт можемо констатувати, що останні представлені мало (International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences, Encyclopedia of Social Measurement). Щодо галузі Освіта/Педагогіка виявлено лише одне видання – International Encyclopedia of Education (2010). Окрім друкованого воно має онлайн варіант, що забезпечує доступ у будь-який час і будь-де для широкого кола користувачів. Передбачає функції пошуку через платформу ScienceDirect, а також мультимедійний вміст, зокрема аудіо- та відеофайли з посиланнями на відповідні джерела для їх подальшого вивчення. Цю ідеологію ми взяли за основу проєктуючи «Українську електронну енциклопедію освіти». Предметна класифікація міжнародного видання є предметом нашого окремого дослідження і критики.

Провідну роль у формуванні й уніфікації поняттєво-термінологічного апарату педагогіки й психології відіграє Національна академія педагогічних наук України (НАПН України), основними завданнями діяльності якої є теоретичне і методичне забезпечення розвитку системи освіти, всебічне наукове її супроводження та дослідницька робота, а також поглиблення інтеграції національного освітнього та наукового просторів в європейські та світові освітні й дослідницькі простори. За запитом «енциклопедія» у фондах Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського міститься 114 друкованих видань, однак жодного повнотекстового доступного онлайн. В «Електронній бібліотеці НАПН України» – розподіленому інформаційному середовищі інтегрованих освітніх і наукових академічних ресурсів, що надає змогу накопичувати, зберігати і використовувати у відкритому доступі колекції електронних документів через глобальні мережі передачі даних, надано повнотекстовий онлайн доступ до укладених вченими академії 5 глосаріїв, 25 словників, 1 тезаурусу, 21 довідника, 3 словників-довідників та окремих задепонованих авторами статей друкованого видання «Енциклопедія освіти» (2021 р.).

У бібліографічному онлайн покажчику «Корпус енциклопедичних видань України», укладеному Інститутом енциклопедичних досліджень НАН України, містяться відомості про 424 вітчизняних енциклопедій, енциклопедичних словників та довідників, поміж яких: 253 галузевих, 134 регіональних, 16 персональних, 11 загальних та 11 дитячих. Щодо формату подання: 402 видання мають паперову версію, 118 – друквані видання, що оцифровані в форматі pdf або djvu, 31 – друквані видання, що мають онлайн версію у вигляді окремого сайту або сторінки енциклопедії на сайті установи-видавця. 19 – це суто веборієнтовані енциклопедичні онлайн проекти, розроблені від початку без друкваної версії. Галузь освіти, просвіти, педагогіки представлена дев'ятьма друкваними зразками, з яких 2 – доступні онлайн у форматі pdf/djvu, та 1 – має окремий сайт, присвячений проекту Наукове товариство імені Шевченка.

У вітчизняному науково-освітньому просторі існує потреба створення спеціалізованої галузевої цифрової енциклопедії, що міститиме науково достовірні й сучасні тлумачення освітньої термінології. Інститутом цифровізації освіти НАПН України у 2021 р. розпочато створення інформаційної аналітично-пошукової довідкової системи «Українська електронна енциклопедія освіти», що забезпечуватиме формування, систематизацію, уніфікацію та підтримування в актуальному стані поняттєво-термінологічного апарату педагогіки і психології.

Підсумовуючи, зазначимо: енциклопедичні видання – спосіб найповнішого огляду певної галузі, що окреслюють її фундаментальні знання, тому мають бути динамічними і технологічно придатними для оновлення згідно сучасного стану науки. Енциклопедія має бути придатною для використання як освітній ресурс і підтримувати методологію на рівні понятійного апарату наукових досліджень.

Список використаних джерел

1. Биков В.Ю., Пінчук О.П., Лупаренко Л.А. Представленість наукового контенту енциклопедичної тематики у наукометричних і реферативних базах даних. *ITLT*. 2021. № 85(5). С. 360-383. <https://doi.org/10.33407/itlt.v85i5.4750>